

Annex 2 – Original Versions
Literary Pieces for the Publication
Central European Literature in Thailand

Akire érdemes odafigyelni – Pál Dániel Levente

Leszállt a villamosról, visszasétált,
követte a Margit-szigettől Pest felé,
néha elébe került, lemaradt,
lenyűgözte a nő, ahogy
kezében üres képkerettel,
ment, mint aki tudja, hová.

Leült egy padra, belenézett
a kéklő fényekben úszó égbe,
behunyta szemét, ihletet keresett,
az ihlet keresőkifejezéseit.

Fontos verset kezdett,
ült ott a padon, behunyta szemét,
felidézte, ahogy a nő, kezében
üres képkerettel megy, át a hídon,
valami be nem keretezett
festmény lehetősége felé.

Nyomok – Pál Dániel Levente

Körbenézek, belátom a partot,
nyomokat keresek, állatok nyomait,
nincs bennem sietség.

Sima a part, folyik az idő homokja,
jutna eszembe, nem gondolkozom.

Sétálok egyet, figyelem,
nyomaim hátha időtlenek.

Nem azok, irigység lep el,
erővel nyomom a lábam,
olyan nyomot szeretnék hagyni,
amit e parton nem találtam
harminc év alatt sem.

Olyan nyomot, amit nem mos el idő,
homok, víz, idő, homok, víz,
nők vagy férfiak.

Álmaink piros sportladája – Pál Dániel Levente

Egyik este barátnőmmel bandukoltunk hazafelé a Práter utcán, moziból jöttünk, fogtuk egymás kezét, szerettük egymás elől elszívni az illatokat, szagokat, érzelemdús légnemű pamacsokat. Sétáltunk hazafelé, úgy beszélgettünk, hogy nem nagyon szóltunk egymáshoz. Erre szokták mondani, hogy tekintetből is, félszavakból megértik egymást. Sétáltunk, majd ő észrevett egy woodstocki virágokkal telepingált kombi Ladát. Leeresztett lapos gumijaival mintha az idők végezetéig ott akarna parkolni. Tele volt szórva mindenféle szeméttel és egy félbemaradt költözés nejlonszákjaival. A virággyermekkor véget ért, Woodstock már nagyon régen nincs köztünk, itt maradt toldozott-foldozott emlékként.

Körbejártuk, nézegettük, majd eszünkbe jutott róla, hogy volt gyerekkorunk és gyerekkorunkban még voltak álmaink. Nem olyanok, mint most, és nem is akármilyenek, hanem mennyi igazi, szép, megvalósításra váró nagybetűs álmunk! És amikor kicsi volt a barátnőm, nekik is Ladájuk volt, és emlékszik, mennyit ladázott, hol külön apjával, hol külön anyjával – valamiért sohasem együtt – más Ladák és Trabantok és Skodák és Polskik és Zasztavák között.

És eszébe jutott az is, hogy hányszor elképzelte, hogy vajszínű és nagy csomagterű, hamar öregedő, de soha el nem pusztítható, öreg családtagjukat majd lecseréli, ha nagy lesz, majd ő igazi autót vesz, nem ilyen kispolgárosat, ő majd lecseréli egy szupermenő tűzpiros sportladára. Olyanra, amely szinte lángol, ha száguldanak, ahogy a szomszéd autószerelő srác suhant vele, és néha őt is bevette maga mellé, lehúzott első és hátsó ablakokkal, és emlékszik, hogy kidugta a fejét az ablakon, kiengedte a haját és élvezte, ahogy szemüvegét megkerülve szinte csípi a szemét a süvítő levegő, szól a rádió, és elfelejt mindent, ami rossz, ami az iskolában vagy otthon várja. Akkor gondolta ki, és sokáig így is tervezgette – majd jött a rendszerváltás és azzal együtt új autómárkák érkeztek hozzánk is, megnőtt a választási lehetőség, és egyszerre bonyolódtak és fakultak el a remények és a naiv, gyermekfejű álmok –, hogy majd ő, ha nagy lesz és szerelmes, vesznek egy tűzpiros sportladát, és együtt száguldanak majd lehúzott ablakokkal. És a sebváltó mellett majd összeér a kezük, és csak szól a zene, és boldogság lesz ezerral.

És ahogy felidézte, szemébe könnyek szöktek, és mondta tovább, hogy úgy gondolta akkor, amikor éjjelente nem tudott aludni, szorította a párnát a fülére, és csak nyelte a könnyeit lélegzetvisszafojtva, mert anyja és apja csak üvöltött lélegzetvétel nélkül és csapkodták az ajtókat, és törték, ami törhető volt, hogy majd a tűzpiros sportladával meg az ő szerelmével nem így lesz, hanem meg sem állnak majd, és összefolynak kinn a fényes szelek, és összemosódnak a házak, a fák és az emberek, és szabadok lesznek... és úgy képzelte, hogy annyit tankolnak majd, amennyi csak telik, amennyire szabadok lehetnek...

És folytatta, hogy azt képzelte, hogy ennyi kell ahhoz, hogy övék legyen az élet, és ha övék az élet, nem lesznek majd álmaik tovább, és az lesz a boldogság, álmok nélkül, hisz minden, mit álmodott, így már teljesült. És az is boldogság lesz, hogy minden vasárnap délelőtt szerelme kitisztítja a motort és szélvédőt mos, és a tisztítófolyadék habjával kottázza majd a dallamot, amit az utastérben ő dúdol, ahogy a szőnyeget sikálja boldogan.

Ott álltunk, belőle csak folytak a szavak, majd vállamra hajtotta kiszökő pityergését, én megsimogattam a haját, magamhoz szorítottam, s végül levegőhöz jutott, elindultunk, és ahogy bandukoltunk tovább a Práter utcán, megfogtam kezét, megcsókoltam, és fülébe súgtam, hogy ugyan nincs és nem is lesz már soha semmilyen Ladánk, de higgye el, a boldogság Lada nélkül is boldogság marad.

Kentaur – Eva Luka

Kentaur s tajomným, divým telom,
sčernetým nočnou hudbou, s pohľadom
opustených vrán na konci novembra,
prichádza
k môjmu domu, v ústach strieborná
harmonika. Volá ma von, kentaur, vypúšťa
trblietavé sliny, omotáva nimi ako pavučinou
rohy môjho jesenného príbytku, netrpezlivo
potriasa hlavou, dychčí za oknami, kentaur
bez času, bez vôle čakať,
bez tváre.

Toľkokrát som už bola
pripravená vyjsť von, do šera záhrady,
dotknúť sa jeho hrude, obzrieť si tmavý profil;
toľkokrát som sa pozerala ukrytá v ťažkej
látke závesov, ako sa vlní v bokoch, ako mu
harmonika hádže hviezdne blesky
po srstnatom pohlaví.

Len čo sa vydám napospas jeho rukám, obleje
i mňa tôňa čudných pivníc, čo ho sprevádza,
po jeho bozku pocítim v ústach
chuť zázvoru a desivého lesa, z dlane mi opatrne
vyhryzne perlu;

vrátim sa pomätená, bez vôle
čakať, bez času; ako večný pavúk
začnem omotávať znútra dom

temnými slinami.

Spíš – Ján Buzássy

sníva sa ti:
Tancujete pred stanicou,
vznášaš sa, omámený,
v náručí s opojnou ženou,
hrá hudba.

Je to posledná žena,
v náručí sa ti rozplýva,
rozpadáva ako kytica kvetov
a teba zalieva vlahá slasť.

Ešte nikdy to nebolo také.
Necítiš na sebe ťažký vojenský plášť,
na chrbte plecniak,
je to posledná žena.

Transport je pripravený na odchod.

Mesačnica – Uršula Kovalyk

Je polnoc. Cez polostiahnuté žalúzie presvitá okrúhly mesiac. Opatrne osvetľuje izbu, aby nikoho nezobudil. Na starom nábytku premieňa prach na zlatý piesok. Marta nespí. Dlhو čakala, kým sa dom utíši, odumrie, kým posledný zvuk zanikne v pravidelnom oddychovaní muža a detí. Iba praskanie parkiet, puknutie skrine a tikot hodín narušia občas kráľovstvo spánku. Je ticho. Ani z ulice nič nepočuť, len klapnutie ručičky pokazených hodín na námestí odmeriava nočný čas. Marta chvíľu leží v posteli a mlčky sleduje pás mesačného svetla. Potom vstane a nehučne prejde do vedľajšej izby. Sadne si do kresla a kolená pritisne až k brade. Obíjme holé päty. Je ticho a tma. Marta miluje ticho. Po celom dni, plnom myšlienok, zhonu a povinností, plnom počúvania a rozprávania, môže konečne myslieť na všetky malichernosti sveta. Na malichernosti svojho sveta. Niekedy sa jej to nepodarí. Zaspí od únavy, skôr než sa jej telo dotkne postele. Dnes jej to vyšlo. Je konečne sama. Sama so sebou. Očami prechádza po nábytku, ozdobných predmetoch, skrinkách a kobercoch. Izba je v noci iná. Noc má svoju moc. Otupuje ostré hrany, drsné látky premieňa na zamat. Ešte aj obrovský klavír, ktorý Marta tak nenávidí, ktorý zavadzia a musí ho večne leštiť, premenila na čierne krídlo havrana. Marta má rada havrany. Pripomínajú jej noc. Pripomínajú jej ticho. Mesiac sa pohne, prekotúľa do inej časti oblohy. Ostrý pás svetla prereže izbu. Ako nožničky, pomyslí si ona. Vopchá doň ruku. Ruka vo svetle spriesvitnie, vyhladí sa, stane sa mesačnou. Dopukaná koža zmizne. Je to krásna ruka, pomyslí si Marta a strčí tam aj druhú. Chvíľu ňou otáča a sleduje kvapky potu, ktoré majú teraz farbu striebra. Marta sedí v kresle. Je tma. Všetci spia, izba je nemá. Sedí v kresle a pás mesačného svetla drží jej ruky. Páči sa jej to. Začne nimi hýbať, ako keď si ich umýva. Potom do svetla ponorí svoje prsty na nohách, koleno a prsník. Lakte, brucho a plecia. Celé telo okúpe v bielom svetle mesiaca.

Marta vstane a nehučne odkráča po zrkadlo. Vezme ho do rúk a ponorí do svetla aj svoju tvár. Je žltobiela, trocha strieborná. Vrásky sú preč, aj znamienka, vyrážky. Je hladká a priesvitná. Dokonalá. Ako lebka kostlivca. Vycerí zuby a zakýve jazykom. Mesačnica, povie Marta. Žena v zrkadle to povie tiež.

Mesiac sa znova prehupne. Prevalí. Prekotúľa, ako oranžová lopta na čiernom koberci. Svetlo dopadne na stenu. Olíže obraz. Je to starý obraz. Marta naň dávno zabudla. Už dávno sa nedíva na obrazy na stenách. Je to vlastne fotka. Malého chlapca s rybou na hlave. Stojí na brehu mora. More je sivé. Vystrihla ju, ešte keď bola dievča. Z akéhosi časopisu. Už si nepamätá. Zabudla. Lenže teraz mesiac osvetľuje chlapca. Obrovská ryba na hlave sa leskne. Marta sa díva do jeho očí. Ako len môže nieť takú veľkú rybu. Celé roky. Na hlave. Obzerá si jeho vychudnuté telo, otrhané šaty a bosé nohy zaborené v piesku. Pery má dopukané od slnka. Rybie oko sa tupo díva do neba. Chlapec sa odrazu pohne. Pomaly otočí hlavu, poškrabe si koleno a rybu zloží na zem. Marta, povie, moja ryba je hladná. Marta sa strhne, prekvapene otvorí ústa. Chvíľu neverí. Je to len obraz, pomyslí si, ale podíde bližšie, aby si mohla lepšie obzrieť rybu.

Naozaj, ryba je vychudnutá, spod kože trčia rybie rebrá. Obrovské rozďavené čeluste nemo hltajú vzduch. Zabudla som, povie Marta, dávno som zabudla. Chlapec prevažuje rybu z boka na bok. Na chudé telo sa lepí piesok. Ryba pomaly pohne okom. Díva sa na Martu. Tvoja ryba je naozaj hladná, povie Marta a vezme ju do rúk. Je ľahká ako zväzok papiera. Ako vyschnutý list stromu. Niekde v malíčku cíti slabý tlkot studeného rybieho srdca. Hladí ju rukami, ponára do úzkeho pásu svetla, bozkáva. Prikladá ju na svoju tvár. Hojdá ju a mazná, potľapkáva. Spieva jej. Ryba sa zväčšuje. Jej telo sa zaobľuje, koža jemnie, rebrá miznú a oči dostávajú rybí lesk. Netrvá dlho a ryba sa trepoce v bielom mesačnom svetle. Mesačnica, povie chlapec. Je ticho. Všetci spia. Mesačnica stojí uprostred izby a v ruke drží trepotajúcu sa rybu. Podá ju chlapcovi späť do obrázka. On sa usmeje. Usmeje sa a rybu hodí do mora. Stojí sám a nohy zabára do sivého piesku. Kdesi v diaľke počuť šumenie mora. Mesiac sa prevalí na opačný koniec oblohy. Odrazu je tma. Pás svetla zmizne a havranie krídlo sa zmení na čiernu dieru. Marta ešte dlho potme stojí pred obrázkom na stene. Skúmavo ho obzerá. Chlapec mlčí. Iba veľké oči zádumčivo hľadajú do tmy. Ona pocíti úľavu. Ľahne si spať.

Ráno je iné. Ráno je vždy iné. Plné nepokoja, smiechu a kriku. Deti vyrábajú v izbách chaos. Obliekajú sa, kričia, bijú. Búchajú dvermi. Marta chystá raňajky. Na tanier kladie horúce hrianky. Z čajníka sa parí. Maslo sa topí a všetci sadajú za stôl. Muž chrúme hrianky. Z úst mu odskakujú omrvinky, deti sa hašteria. Rukami robia po stole

mastné mapy. Strkajú do seba, kladú otázky. Donekonečna. Točí sa jej z toho hlava a trasú ruky. Ani nemá hlad. Odchádza do izby vybrať mužovi košeľu. Izba je ráno iná. Havranie krídlo je preč, na nábytku leží obyčajný prach. Stoličky majú ostré hrany Marta sa pozrie na obrázok. Je na ňom malý chlapec stojací v piesku na brehu mora. Otvára skriňu. Vôňa čistého prádla jej pohladí nos. Marta, povie muž, je čas. Ukáže na hodinky Ona mu podá košeľu. Všimol si si? opýta sa. Muž si oblieka košeľu, vôňa sa prilepí na jeho telo. Co? povie a prstami, tenkými ako nohy pavúka, zapína gombíky Ten chlapec na obrázku už nemá na hlave rybu. Jeho pohľad zabľúdi k obrazu. Nikdy nemal na hlave rybu, Marta, odpovie muž. Marta zneistie. Na malú chvíľu zaváha. Potom si ale spomenie na zrkadlo, na mesačnicu. Na úzky pás svetla. Včera v noci ju mal, povie. V jej hlase znie istota. Mal ju na hlave, hovorí mužovi, díva sa rovno do očí a rukou mu pridržiava bradu. A tá ryba bola hladná, ja som ju nakrmila a on ju potom hodil do mora. Preto ju teraz nemá. Marta sa díva ešte vždy do jeho očí. Muž sa prestane zapínať. Neveriacky pristúpi k obrazu. Niečo sa ti muselo snívať, povie a utrie na ráme prach. Cítila som v rukách jej rebrá a v malíčku tlkot srdca, dodá neústupčivo. On si vzdychne. Marta si vzdychne tiež.

Musím ísť, je čas, povie muž a rýchlo si zaviaže kravatu. Oblečie si kabát. Do rúk vezme kľúče. Deti vbehnú do auta. Marta z okna pozoruje, ako sa hádajú, kto bude sedieť na akom mieste. Rukami si strhávajú čiapky kopú nohami. Muž na nich zakričí. Stíchnu. Auto zabliká zadnými svetlami. Na pozdrav.

Ona sa chvíľu prechádza po izbách, ktoré jej teraz pripadajú cudzie. Vníma neporiadok povalujúci sa v dome. Tony porozhadzovaného prádla. Roztrhaných papierikov. Prilepených žuvačiek. Poschovávaného kriku. Kopy otázok a budúcich odpovedí. Kým sa pustí do práce, urobí si kávu. Sadne do kresla. Pred obraz. Vyloží nohy na stôl. Chlapec na obrázku mlčí. Marta popíja kávu. Je ticho. Chlapec na obrázku stojí a mlčí, ona popíja kávu a kdesi v hĺbinách mora pláva lesklá ryba.

Obcházení ostrova – Milan Děžinský

* * *

Než ohluchneš, jsi slepý.
Mluvíš se stvořitelem,
abys zjistil, že je jen prostředník.
A proč by jím nemohl být déšť, hrdlička
na mokré větvi nebo někdo s nožem.
Nebo někdo s nožem?

Z projíždějícího automobilu
ruka posunkuje: Sníme tvoje srdce.

To jen duch bloudí a hledá, kam přisát svůj otisk.

Píseň zaslechnutá v baru

Polib mne, jako bych byl dívka.
Chci jen, abys věděla, mám červené šaty a měsíc,
lodičky na jehlách a jsem naživu.

Dráty cvakají jak pasti, zlato, jsem v ohni.
Mám nenarozené dítě tady v těle.
Vím, že když nadejde večer, zemřu šťastný.

* * *

Ještě během hotelové snídaně
při pití kávy
jiskření tvých chloupků,
než nás obklopili jezdci na ponících,
křivé čínské zuby, silné brýle a krátké nohy.
Nikdy nebudeme vědět,
co na to tvé mládí,
co se děje v cestovní tašce, utažené na zip,
s kartáčkem a hřebenem v objetí,
než pro sebe zemřeme každý v jiné dálce
pod sněhovou krustou,
co palce v kozačkách pod stolem,
jejichž každé hnutí
projede snem jak psí spřežení.

Polibek

Z nástupiště posílá žena slovo jako polibek,
Nerozluštím to slovo:
Než ke mně doplachtí, trefí ho punto,
převážející skříň tak velkou,
až to vypadá, že někdo skrývá auto ve skříni.

Vůz snad jede k moři v Karlíně a Libni

nebo k hranicím jižních hor, po jejichž svazích
bys došel k horskému plesu,
kde ryby, když se srazí,
cinkají jak zvonky.

Chtěl bych dnes přijít do veselého domu,

aby se na mne žena usmívala jako ve svatební den,
aby nikdo nestál přede dveřmi,
nic aby nenahlíželo do oken,
vítr aby v okapu šeptal.
Duch vane, kam chce.
Podívej na svou ženu, už se usmívá,
její jazyk jsou bytové dekorace,
barevné rozdíly,
kombinace svetrů.
I ta nejkrásnější báseň říká, co dávno vím.
Báseň není život.
Je v pořádku, když končí nádechem.

Píseň z jukeboxu

Tolik se mi líbil váš hlas,
ale dívala jsem se na ruce,
štíhlé prsty, strážníky.

Proč jste přišel ke mně v noci?
Přišel jste z pouště
a našel loď z jednoho kmenu.

Dlouhou pirogu.

Proč jste přišel ke mně v noci?
Proč jste přišel ke mně v noci?

Luk – Marek Sindelka

„Nechtěl bys mi k tomu něco říct?“ zkusil to Petr. Trochu se od té marné věty zamlžilo čelní sklo. Jinak nic. Vlhkost se zmenšuje a ztrácí. Ztrácí se i význam, důvod těch slov. Ticho. Jemné konstantní otáčky motoru, dutý pohyb řadící páky, vzdychnutí projíždějícího vozu. Vedle něj v periferním vidění syn. Opřený o sklo, hlavu zakloněnou, zvrácenou, rty bledé, sevřené, nepřístupný, cizí. Petr se pohledem vrátil na silnici. Jedou lesem. Prší. Stěrače se v pravidelném intervalu pohnou. Opíší oblouk, skřípne guma, čistá plocha se okamžitě začne plnit deštěm.

„Ze školy tě vyhoděj, to je myslím jasný,“ říká Petr teď už úplně zbytečně. Zvedlejšího sedadla jako by zavanul chlad. Skřípne guma, plocha se začne plnit deštěm. Petrovi z toho po zádech přejede mráz. S razancí, která ho samotného překvapila, podřadil. Jako by něco vykloubil, jako by lámal něco živého. Odbočil na lesní cestu. Do podvozku zacvakaly kamínky. Podíval se na kluka. Seděl bez hnutí, beze změny, bledý, cizí. Na co myslí? Dívá se nahoru, do korun stromů. Ubíhá to nad ním. Větví se to jak nějaké obrovské nervy. Všechno klouže, ujíždí pryč. Trochu závrať. A na okně voda. Kapka předá váhu kapce, ztěžkne, sklouzne, nechá mokrou stopu, ta se po chvíli samovolně rozpadne zpět do jednotlivých kapek. Kdyby tak věděl, kde začít, kudy se přiblížit. Aspoň mluví, Jakube! Neschovávej se mi! Jenže Jakub mlčí, cesta stoupá, o sklo se rozbíjí dešť. A nad vším neuróza. Oblouk, vrznutí gumy. Kluk jménem Jakub. Syn v periferním vidění. Pohyb větví, pohyb stromů. A nad vším najednou oblouk.

„Hele, Kubo, duha!“ říká Petr, ukazuje, ale je to marné, zbytečné.

„O tomhle ty už nerozhoduješ! Je ti to doufám jasný, ty už ne!“ rozčiluje se ta drobná, křehká žena. Bývalá žena. Bývalá Petrova žena. A Petra napadají zlá slova, ale nahlas radši říká: „Jano, prosimtě, já ti rozumím, mělas pravdu, tenkrát... Měli jsme s tím něco dělat. Ale takhle... To nejde. Přece Jakuba nechceš úplně ztratit!“

Jenže Jana trvá na svém:

„O tomhle ty už ne–roz–ho–du–ješ!“ a do rytmu zacvaká nožem o prkénko, cibule se rozpadne, z vedlejšího pokoje se ozve skřípot. Janino druhé dítě. Druhé s novým mužem. Nový muž stojí opřený o futra. Poslouchá. Mlčí. Zírá do hrnce, v kterém vzniká potrava.

„Jakub není blázen,“ vypraví ze sebe Petr nejspíše, „ani násilník, ani nic jiného. Je citlivej, je mu čtrnáct, to je blbej věk. Období... Narazil na nějaký idioty, já nevím...“ Slyší sám sebe v sykotu páry, v kuchyni, která kdysi byla i jeho kuchyní. Zářivka nad linkou s malým mastným vypínačem na straně, dvířka na magnet, levý zadní hořák sporáku nefunguje, okno se špatně zavírá – člověk ho musí dole trochu přitlačit. Tapeta s květinovým vzorem, kvůli kterému se pohádali. Flek na tapetě kousek nad stolem, čokoládový otisk prstu tříletého Jakuba.

„Vyprovokovali ho,“ řekne nakonec Petr a zní to rozhodně. „Zajdu za ředitelem, ještě se to dá řešit...“

„Co bys na tom sakra chtěl řešit?!“ sekne po něm Jana pohledem. Odřízne zmrkve nať. Pod nervózním pohybem škrabky vysvitne jiný odstín. „Řešit se tomělo, kdyžmu bylo devět..., když souseďce oběsil kočku...“

Petrovi se okamžitě vybaví to odpoledne. Léto, dusno, inverze, šedé nebe, všichni otupělí horkem, zpocením. Petr, Jana, Kuba a ta semetrika z přízemí, na kterou se Petr ve dveřích rozeřval, protože Jakuba přitáhla domů za ucho. Všichni stojí za domem, zírají na růžový lístek jazyka, na dvě vypoulené rybí oči, na neforemný chuchvalec pověšený na klepadle, který se ještě před hodinou jmenoval Mikeš.

„Jano, tohle... občas... děti udělej. Prostě... si to potřebujou vyzkoušet...“

Jana se uchechtne. „Ty ses asi zbláznil. Takže s tím klukem, to si taky jenom něco potřeboval vyzkoušet.“

„Kristepane, to jsou dvě úplně jiné věci! Tohle byla rvačka, nehoda.“

„Ne, to nebyla nehoda. Ten kluk má zlomenou čelist.“

„Vyprovokovali ho.“

„To není pravda,“ řekne Jana, Petr zabubnuje prsty o stůl a zavrtí hlavou.

„To, že si začal Jakub, je verze nějakých smradů, to věříš víc jim?“

Zvuk škrabky utichne. „Bylo to ve třídě plné dětí a... Jakub to přiznal.“

„Blbost,“ vyrazí ze sebe Petr. „To je úplná hovadina! Nevím, proč to říká, ale není to pravda. Dělá to naschvál, nevím, říká to natruc, mně i tobě...“

Jana se ušklíbne, zkříví ret. Krájí mrkev a mlčí. Nový muž stojí, civí do hrnce jako do propasti. Petr by pokračoval, ale nejde to. Nadechne se, něco si uvědomí, něco v sobě uchopí, ale pak to zahodí pryč.

„No, podívej,“ řekne nakonec opatrně, „co kdybych si Kubu místo toho na chvíli vzal k sobě, zkusil to...“

Ticho.

„Co se najednou tak staráš?!“ rozkřičí se Jana nečekaně, „kdes byl, když jsme tě potřebovali? To tys od nás odešel, jestli si nevzpomínáš! Ty! Za tou mrchou! Jak jsem to asi měla sama zvládat? Všechno jsi zkazil! Víš, jak těměl Jakub rád? Jak se pořád ptal... Ty si takovej parchant! Vůbec ti neměli dovolit ho ještě vídat!“

„Jano, já...“

„Vypadni,“ řekne Jana tiše, chladně.

Petr kouká na Janu. Nový muž do kastrolů. Jemné bublání a sykot páry. Marnost.

„Říkám ti vypadni. Běž pryč! Rozuměls?“

„Jano podívej, já tu nejsem kvůli tobě, ale kvůli Kubovi. Laskavě se uklidni. Takhle to nejde. Co si vůbec myslíš...“

„Vypadni odsud!“ zařve Jana a řízne se přitom do prstu. Do bílého kruhu překrojeného celeru se vsakuje kapka krve. „Běž pryč!“ Slzy, bunda, boty, dveře, na chodbě je chladno, vlhký smrad sklepů.

Vyjeli z lesa. Kolem se teď doširoka rozvírají pastviny. Volné prostranství. Jen občas někde u krajů louky posed. Petr zabrzdil, otočil klíčem, zvuk zmizel. Jakub se ani nehnul. Chvilí oba tiše sedí, setrvačně zírají do čelního skla. Je ticho. Oba ještě někde v páteři, v kostech cítí brnění motoru. Klid. Hlucho. Pastviny.

„Tak jdem,“ přesekne to Petr.

Jdou.

Všechno je slyšet. Dvě klapnutí dveří. Skřípnutí podrážky o mokrou trávu. Kuba smrká. Petr otvírá kufr.

„Pomůžeš mi?“

Vytáhnou čtverec. Terčovnici. V dřevěném rámu jsou pomocí šroubů stlačené pásy jakési hmoty. Kobercovina, filc, skelná vata. Na dotek tvrdá a pevná plocha, ale šíp do ní snadno vklouzne a dá se pak bez obtíží vytáhnout. Jdou loukou. Nesou. Asi šedesát metrů od auta se zastaví, vyklopí dřevěné nohy a terčovnici postaví. Napnou na

ni nový papírový terč. Petr se rozhlédne. Kolem dokonalá rovina. V trhlině nad lesem svítí podvečerní slunce. Opět je vidět kus duhy. Voní zmoklé luční trávy.

„Tak co, byls trénovat?“ ptá se Petr.

Jakub zavrtí hlavou. Stojí nad velkým otevřeným pouzdrem z černého laminátu. Skládá luk. K rukojeti z pevného bukového dřeva přišroubuje dvě plastová ramena podobná lyžím. Spodní rameno zezadu zahákne o levé lýtko, tělo luku zapře o druhou nohu tak, že vede šikmo vzhůru přes stehno a záda k pravé paži. Zapře se rukou, otočí trupem, celým tělem luk ohne a nasadí tětivu. Najednou drží v ruce zbraň. Zkušebně luk napne, tětivu přitiskne k líci, chvíli drží, cílí, pomalu zase povolí. Jak zesílil. Jak vyrostl a zmužněl, napadne Petra. Před rokem mu ještě musel tětivu nasazovat sám. S jakou lehkostí to teď zvládl. Už dávno přešel na dospělou zbraň. Stejně jako Petr používá těžký, na přímou střelbu do osmdesáti metrů naprosto přesný luk nejtvrďší kategorie, který lze ještě napnout vlastní silou, bez kladkostroje.

Svou zbraň má Petr složenou za chvíli. Oba si připnou toulce, chrániče na levé předloktí, navléknou prstýnek s koženou ploškou chránící bříška ukazováčku a prostředníčku pravé ruky, která napíná tětivu, před pořezáním. K rukojeti přišroubují kovové zaměřovače. Oba nasadí první duralový šíp. Oba se postaví bokem, rozkročí se. Petr napne tětivu, krátce míří, střílí. Střílí Jakub. Střídají se. Mlčí, míří, mhouří oči. Klid. Jen duté drnění tětív. Letky šípu syknou a téměř okamžitě se ozve tlumené Buknutí do terčovnice. Rychlost. Ve vzduchu čerstvo, syrovo, slabé studené slunce, cáry mraků, v lese pták. Zařve, ztichne a už ho slyšet není.

Každý vystřelí desetkrát. Jdou k terčovnici. Počítají, z terče vytahují studené kovové šípy, Petr něco ukazuje, naznačuje, vysvětluje. Jakub kýve hlavou. Snad dokonce sám něco říká. Jdou zpět k autu. Vše se opakuje.

Po několika kolech se Petr zahledí přes pastviny, Jakub zrovna nasazuje šíp, už skoro napíná tětivu, Petr mu zlehka položí ruku na rameno, zastaví ho, kývne hlavou, „hele!“ zašeptá, jako by nechtěl vyplašit, polekat, Jakub otáčí hlavu, chvíli nerozumí, ale pak už vidí. U lesa nalevo od nich veliké, snad dvacetičlenné srnčí stádo.

Oba mlčí, tiše je pozorují. Srny se klidně pasou, jsou daleko, takových dvě stě padesát, tři sta metrů, snad o nich vůbec neví, slabý vítr vane směrem k Petrovi s Jakubem, nemůžou je cítit. Nevědí o nich. A najednou Kuba šeptne: „Pojďme jednu střelit...“ A v Petrovi hrkne. Snad až příliš. Snad si toho i Kuba všiml a... Usměje se! Lehce, ale přece... Petr stojí jako opařený.

„Pojďme!“ naléhá Jakub.

Petr si Jakuba dál nejistě prohlíží a nakonec váhavě řekne „To nejde, Kubo...“

„Proč?“

„Jsou daleko... A... Nemusíš ji zabít. Postřelíš ji, ona uteče... Museli bysme ji pak hledat v lese... Dorazit ji...“

„Tak jí budem hledat.“

Petr skousne spodní ret. Sloupne z něj tenký vlásek prasklé kůže. Vyplivne.

„Ty bys ji uměl... Zabít?“ podívá se na Jakuba.

„Já nevím.“ pokrčí Kuba rameny „Možná... Máme přece nůž...“

Petr kývne. Ano. Mají nůž. Petr má v autě vystřelovací nůž.

„Kubo, to není jen tak... A navíc, jsou daleko. Nedostřelíš na ně...“

V tu ránu Jakub vystřelil. Všechno se zastavilo. Louka, les, oči srn, Petrovo srdce. Jakub stojí. Sleduje dráhu střely. Vystřelil chytře, pod správným úhlem šikmo vzhůru. Šíp opsal oblouk, vystoupal do nejvyššího bodu a začal padat, začal nabírat strašnou, děsivou rychlost, začal těžknout.

Zaryl se do země asi padesát metrů od stáda. Srny poskočily. Petr vydechl.

Jakub spustil luk.

„Vidíš, jsou daleko...“ řekl Petr.

Opět pozorují stádo. Srny se dál klidně pasou. Občas některá zvedne hlavu a zavětrí. Bezvýsledně. Vzduch proudí špatným směrem.

„Zkus to ty, tati,“ šeptl Jakub. Znovu se trochu usmál. A Petr najednou ucítil, že Jakub je blízko. Je tady, je skoro u něj. Jsou spolu. Zkus to, tati. Loukou projel vítr. Jemně pročesal trávu. Spolu s její vůní k nim donesl i něco dřevnatého, vlhkého, nasládlého. Čpavého. Dusný pach zvěře. Trochu hnůj, trochu stromová kůra. Vítr utichl. Pach zmizel.

Petr vystřelil. Šíp dopadl zhruba třicet metrů od prvních zvířat. Stádo poskočilo, popoběhlo, zastavilo. Hlavy zmateně pátrají, čenichají, po chvíli opět klesají k zemi. Opět klid. Srny žerou ostřici.

„Vůbec nevědí, co se děje!“ šeptá Jakub nadšeně.

„Musíme blíž,“ řekne Petr. Dojde k autu, z vyklápěcí přihrádky u sedadla spolujezdce vyndá nůž. Zmáčkne pojistku, ostří s cvaknutím vyskočí. Patnáct centimetrů kovu. Jak tvrdé asi jsou srnčí šlachy? Kudy vést řez? Přes krk? Porušit páteř? Dobře, Jakube, půjdu do toho s tebou. Půjdu. Se vším všudy. Jen jestli ty víš, jaké to bude. Jen jestli ty budeš připravený. Umíš si to představit? Petr si zkusí představit. Dobrou ránu. Uprostřed louky chaos v tělemalého zvířete. Buší kolemsebe kopyty. Šípem přibíte k zemi – protože až sníží vzdálenost, přibíli by tou střelou k zemi krávu...a srna je malá, křehká jak ohař. Petr to vidí. Vidí hrůzu v korálech. V hlubokých černých očích. Petr i Jakub běží. Zvíře se zvedne, stihne se vysvobodit (radši myslet na nejhorší), utíká, kulhá, padá, opět vstává, rozkročené, jako se zvedá právě narozený kůň. Utíká. Mizí v lese. Mezi stromy svitne odlesk duralové tyče. Je pryč. Petr zahodí luk a běží ze všech sil, běží, co mu síly stačí. Dere se mrtvým ostružiním. Klopýtá přes kořeny a mechové balvany. Ale zvíře je pryč. Ztracené hluboko v lese, samo se svým zraněním. Jak dlouho bude dodělávat? Tlamou se natahovat po cizí věci zaražené v těle. Motat se v kruhu. Jako pes za ocasem... Půjdu do toho, Jakube. Co je mi po zvířeti? Co je mi po všem? Půjdu, protože možná právě tohle je naše cesta... Naše cesta k sobě.

Nůž zavře, schová do kapsy.

Jdou.

Šíp na těživě. Tlumí dech a kroky. Přikrčení se plíží trávou. Tráva jemokrá, nesyčí. Když některé ze zvířat zpozorní, strnou. Vyčkávají. Jakmile se situace uklidní, pokračují dál. Jakub je úplně bez sebe, Petr to vidí. A vidí to na sobě. Vzrušení. Je v tom něco dávného, zašlého. Prastarý vzorec. Archetyp. Otec, syn, lov. Zabíjení. Petr cítí tep. V dlaních, v hrdle, ve spáncích, na levé straně hrudi. Olízne rty. Ještě pár kroků. Každý pohyb odměřit, zvážit, vykonat. Čím blíží stádu jsou, tím čistší a prázdnější si připadá. Odhazuje vše nepotřebné. Svléká se z rozumu, z usazenin a nánosů myšlenek. Připadá si lehký. Myslí za něj šlachy, nervy a kosti. Gestem zastavil Jakuba. Přiblížili se o dobrých padesát metrů. Jakub se tázavě podíval. Petr kývl. Střílejí. Oba naráz. Jakub okamžitě nasadí další šíp a střílí znovu. Petr tedy taky vystřelí ještě jednou. Střely dopadnou.

Stádo se polekaně zavlní, zběsile se rozběhne k lesu. Klouže po povrchu pastvin, teče. Vsakuje se mezi stromy. Dusot jako když padají kroupy. Pomalu doznívá. Mizí.

Je ticho.

Netrefili ani jedinou. Střely dopadly přímo doprostřed stáda, ale nezasáhly jediné zvíře. Jasně je vidět bílé letky čtyř šípů trčících z louky. Nezasáhli ani jedinou. Do Petrovy průzračně čiré mysli se odněkud z těch prázdných pastvin začíná lít něco těžkého a černého. Jako by minuli daleko víc. Něco mnohem podstatnějšího. Bylo to nadostřel. Na dosah. Už po tom sahal, už to drželi v dlani, a stejně to proklouzlo, protéklo mezi prsty. Jakub kouká na ty čtyři prázdné, hluché, plané střely zabořené v louce. A ta chvíle hořkne. Kazí se. Petr něco řekne, ale sám neví co. Už by pomalu šel. Je třeba posbírat šípy, pomalu se stmívá, je třeba jet odsud pryč. Už by šel, ale nejde to, oba stojí a čekají.

Jakub zvedne luk, vší silou jej napne a vystřelí kolmo vzhůru. Přímou nad jejich hlavy. Petrovi se zatmí před očima. Co to sakra děláš, Jakube?

Šíp vjede do hlíny asi čtyři metry nalevo od Jakuba.

Oba stojí. Oddechují. Petrovi tluče srdce tak, až to s ním trochu kýve. Srdeční sval jej vyvažuje uprostřed louky. Jakub taky vyděšený, taky stojí. Vypadá jako opilý. Prázdnýma očima se dívá na Petra. Dívá se skrz. Co teď? Horečka. Mžitky. Roj. A jako by se něco převážilo. Jako by něco začalo ujíždět a klesat. Na kraji louky se hýbou černé stromy. Vítr. Projede, zmizí. Koruny holé, rozlezlé jak nervy. Klouže to, předává si to váhu, nabírá rychlost, směr. Petrovi se točí hlava. Stojí uprostřed kontinentu. Uprostřed litosférické desky. Jakub čeká. Vyděšený, opilý hrůzou a bůhví čím. A Petr musí. Musí, protože možná právě tohle...

Napne tětivu a pustí. Zadrnčí to, letky syknou. Šíp vyjede kolmo vzhůru. Petr zavře oči, pevně stiskne víčka. Tak pevně, až to bolí, až mu z toho začne hučet v hlavě. Celý svět skončil, nadobro ztratil tvar, ztratil význam.

Petr stojí.

A čeká.

Przesłanie Pana Cogito – Zbigniew Herbert

Idź dokąd poszli tamci do ciemnego kresu
po złote runo nicości twoją ostatnią nagrodę

idź wyprostowany wśród tych co na kolanach
wśród odwróconych plecami i obalonych w proch

ocalałeś nie po to aby żyć
masz mało czasu trzeba dać świadectwo

bądź odważny gdy rozum zawodzi bądź odważny
w ostatecznym rachunku jedynie to się liczy

a Gniew twój bezsilny niech będzie jak morze
ilekroć usłyszysz głos poniżonych i bitych

niech nie opuszcza ciebie twoja siostra Pogarda
dla szpiclów katów tchórzy – oni wygrają
pójdą na twój pogrzeb i z ulgą rzucą grudę
a kornik napisze twój uładzony życiorys

i nie przebaczaj zaiste nie w twojej mocy
przebaczać w imieniu tych których zdradzono o świecie

strzeż się jednak dumy niepotrzebnej
ogłądaj w lustrze swą błazeńską twarz
powtarzaj: zostałem powołany – czyż nie było lepszych

strzeż się oschłości serca kochaj źródło zaranne
ptaka o nieznanym imieniu dąb zimowy
światło na murze splendor nieba
one nie potrzebują twego ciepłego oddechu
są po to aby mówić: nikt cię nie pocieszy

czuwaj – kiedy światło na górach daje znak – wstań i idź
dopóki krew obraca w piersi twoją ciemną gwiazdę

powtarzaj stare zaklęcia ludzkości bajki i legendy
bo tak zdobędziesz dobro którego nie zdobędziesz
powtarzaj wielkie słowa powtarzaj je z uporem
jak ci co szli przez pustynię i ginęli w piasku

a nagrodzą cię za to tym co mają pod ręką
chłostą śmiechu zabójstwem na śmietniku

idź bo tylko tak będziesz przyjęty do grona zimnych czaszek
do grona twoich przodków: Gilgamesza Hektora Rolanda
obrońców królestwa bez kresu i miasta popiołów

Bądź wierny Idź

Dlaczego klasycy – Zbigniew Herbert

1

w księdze czwartej Wojny Peloponeskiej
Tucydides opowiada dzieje swej nieudanej wyprawy

pośród długich mów wodzów
bitew oblężeń zarazy
gęstej sieci intryg
dyplomatycznych zabiegów
epizod ten jest jak szpilka
w lesie

kolonia ateńska Amfipolis
wpadła w ręce Brazydasa
ponieważ Tucydides spóźnił się z odsieczą

zapłacił za to rodzinnemu miastu
dozgonnym wygnaniem

exulowie wszystkich czasów
wiedzą jaka to cena

2

generałowie ostatnich wojen
jeśli zdarzy się podobna afera
skomlą na kolanach przed potomnością
zachwalają swoje bohaterstwo
i niewinność

oskarżają podwładnych
zawistnych kolegów
nieprzyjazne wiatry

Tucydides mówi tylko
że miał siedem okrętów
była zima
i płynął szybko

3

jeśli tematem sztuki
będzie dzbanek rozbity
mała rozbita dusza
z wielkim żalem nad sobą

to co po nas zostanie
będzie jak płacz kochanków
w małym brudnym hotelu
kiedy świtają tapety

II Duomo – by Zbigniew Herbert

Przyjaciel poeta mówi: „Jedziesz do Włoch, nie zapomnij wpaść do Orvieto”. Sprawdzam w przewodniku: tylko dwie gwiazdki. „Co tam jest?” — pytam. „Wielki plac, na placu trawa i katedra. W katedrze *Sqd Ostateczny*”.

Kiedy wysiada się z pociągu na niewielkiej stacji między Rzymem a Florencją, miasta nie widać, znajduje się kilkadziesiąt metrów w górze i zakryte jest prostopadłą wulkaniczną skałą jak niegotowa rzeźba workowym płótnem. *Funicolare* (takie, jakim jedzie się na Gubałówkę) wyrzuca pasażerów koło Porta Rocca. Do katedry idzie się jeszcze kilometr, bo to, co najważniejsze w tym mieście, ukryte jest w samym środku i ukazuje się nagle.

Katedra stoi (jeśli ten nieruchomy czasownik jest odpowiedni dla czegoś, co rozdziera przestrzeń i przyprawia o zawrót głowy) na obszernym placu, a otaczające kilkupiętrowe budynki po chwili gasną i przestaje się je dostrzegać. Pierwsze wrażenie nie różni się od ostatniego i dominuje uczucie niemożności oswojenia się z tą architekturą.

Robbe-Grillet, mistrz inwentarza, napisałby zapewne tak: „Stanął przed katedrą. Miała ona 100 metrów długości i 40 szerokości, a wysokość fasady w osi środkowej wynosiła 55 metrów”. Wprawdzie z takiego opisu nic naocznego nie wynika, ale proporcje bryły mówią, że jesteśmy we Włoszech, gdzie strzelisty gotyk Ile-de-France został przetrawiony na styl zupełnie swoisty, a wspólna nazwa używana jest z nałogów chronologicznych (wszystko, co dzieje się w tym samym czasie, trzeba ochrzcić wspólnym terminem).

W orwiateńskim muzeum katedralnym zachowały się dwa pergaminy (zżółkłe, uszkodzone, jakby z wolna obracał je ogień), które roznamiętniają historyków sztuki zgłębiających niełatwy *Fassadenproblem*. Oba rysunki przedstawiają tę samą fasadę orwiateńską katedry i stanowią kapitalny przykład ewolucji gustów. Pierwszy chronologicznie, z uwagą „*manu magistri Laurenti*” (ręką mistrza Wawrzyńca), czyli Maitaniego (ale szereg autorów ma co do tego wątpliwości), jest jeszcze w guście północnym. Środkowa część elewacji katedry nad głównym portalem mocno zaakcentowana, przeważają linie pionowe i trójkąty ostrokątne. Drugi rysunek przynosi zasadniczą zmianę, oba boczne człony facjaty zostały podniesione, pojawiły się linie horyzontalne, kompozycja straciła strzelistość, za to rozsiała się pewnie; przede wszystkim jednak powierzchnia fasady została znacznie powiększona, aby w całej pysze i okazałości mógł tę architekturę odrealnić kolor i ornament.

Włosi XIV wieku patrzyli zapewne na katedry francuskie jak na dzieła wspaniałe, ale obce. Surowe bryły, napięcie linii pionowych, bezwstydne obnażenie kośćca i surowa egzaltacja kamienia musiały rewoltować łacińskie zamiłowanie do koła, kwadratu i trójkąta prostokątnego, to znaczy do zmysłowej i nieco ociężałej równowagi. Była to zapewne sprawa nie tylko gustu, ale także umiejętności. Bardziej szowinistyczni francuscy historycy sztuki patrzą na gotyk włoski jak na nieudaną recepcję własnego odkrycia i w opinii Louisa Reau katedra w Mediolanie, dzieło wielu wieków i wielu artystów, jest najbardziej charakterystycznym wyznaniem beśsiły włoskich architektów.

Dla nich bowiem budowle gotyckie Północy były dziełem innej przyrody i patrzyli na nie chyba z odcieniem zgrozy, jak na kopce termitów. Fasada była dla Włochów kolorową procesją nieco przesadną jak opera z chórami rzeźb, mozaik, pilastrów i wieżyczek, a Orvieto jest na pewno jednym z najbardziej uderzających przykładów malarskiej koncepcji architektury. To właśnie sprawia trudną do oddania mieszaninę zachwyty, zażenowania i zupełnego zagubienia w lesie kolorowych kamyków, falujących płaszczyzn brązu, złota i błękitu.

Najstarszą częścią fasady są cztery cykle płaskorzeźb dłuta wielu artystów, głównie pizańskich i sieneńskich, cztery wielkie karty o łącznej powierzchni stu dwunastu metrów kwadratowych, które czyta się z lewa na prawo, a opowiadają stworzenie świata, genealogię Dawida, dzieje proroków i Chrystusa oraz *Sqd Ostateczny*.

Opowieść jest patetyczna i zarazem pełna prostoty. Okazuje się, że można wyrazić w kamieniu stworzenie światła (wskazujący palec Stwórcy, promieniste linie i zadarte głowy aniołów). Najpiękniejsze są narodziny Ewy. Przysadzisty Bóg Ojciec z długimi włosami wyjmując uśpionemu Adamowi żebro, a w następnej scenie widać Matkę Rodzaju: skłoniła głowę, czystości i słodyczy pełna. Dalej prorocy rozwijają rulony, demony ciągną sznur potępionych i zgrzytanie zębami miesza się ze śpiewem aniołów siedzących na gałęziach genealogicznych drzew.

Ogromna koronkowa rozeta, wyszywana w marmurze, robi bardziej wrażenie rzeźby w kości słoniowej niż elementu architektury monumentalnej. Płaszczyzny fasady porwane są nie tylko kolorem, ale dołącza się do tego precyzja szczegółów godna miniaturzysty i jeśli do czegokolwiek można porównać katedrę w Orvieto, to do pierwszej litery iluminowanego rękopisu, do wysokiego A gęstego od upojenia.

Obrzydliwy zwyczaj zamykania kościołów w południe wytrąca z pracowicie obmyślonemu planu cenne godziny, pozostaje więc drzemanie w cieniu, rozpusta makaronu, albo włóczenie się po mieście bez planu. Wybieram to ostatnie.

Uliczki są jak strumienie górskie, mają ostry nurt i otwierają nieprzewidziane perspektywy. Z placu II Duomo splywa się zakosem do Quartiere Vecchio. Przeraziła cisza południa. Rolety opuszczone, miasto śpi,

domy też, pod tynkiem unosi się i opada zwolniony oddech kamieni. Pod bramą dwa czarne krzesła, jęk trumny oparte u stolarza pod ścianą. Ulice są puste, tylko na murkach śpią koty. Dotknięte ręką otwierają oczy, w których — jak na zatrzymanych zegarach — zapisane jest nieruchomości południe wąską wskazówką żrenicy.

Między Porta Maggiore a Porta Romana resztki murów obronnych. Stąd widać Umbrię jak z lotu ptaka: iskrzący się w słońcu piasek Paglii, a po drugiej stronie rzeki niebieskie wzgórze, które miękko wstępuje w niebo na granicy zatartego horyzontu.

Miasta włoskie różnią się między sobą kolorem. Asyż jest różowy, jeśli to banalne słowo może oddać ton lekko czerwonego piaskowca; Rzym utrwała się w pamięci jak terakota na zielonym tle. Orvieto natomiast jest brązowożółte. Uświadomić to sobie można stojąc przed romańsko-gotyckim Palazzo del Popolo — potężny sześcian z szerokim balkonem na piętrach, płaski dach najeżony merlonami i piękne okna z kolumnami i ślimacznicą. Pałac ma kolor miedzi, ale bez blasku, ogień jest w środku — pamięć lawy.

Można długo krążyć po mieście, ale nigdy nie traci się poczucia, że katedra jest za plecami i jej przytłaczająca obecność wypiera wszystkie inne wrażenia. Trudno wyobrazić sobie, czym było Orvieto — które dzisiaj wygląda jak załącznik do katedry — przed jesienią 1290 roku, kiedy to w asyście czterech kardynałów i wielu prałatów papież Mikołaj IV „posuit primum lapidem” (położył pierwszy kamień), jak mówi dokument, i „incepta sunt fundamenta sacrae Mariae Novae de Urbeveteri, quae fuerunt profunda terribiliter” (rozpoczęto budowę fundamentów świątyni świętej Marii Nowej, które były strasznie głębokie).

Dwadzieścia lat po rozpoczęciu budowy wezwano do Sieny wybitnego rzeźbiarza i architekta nazwiskiem Lorenzo Maitani, który poprawił błędy konstrukcji, wzmocnił mury i wywarł zdecydowany wpływ na kształt i kolor fasady. Wielki budowniczy został w Orvieto do śmierci, wyjeżdżając jednak to do Sieny, to do Perugii, gdzie naprawiał akwedukty.

Pytanie, kto jest autorem orvietońskiego II Duomo, jest tak samo beznadziejne, jak pytanie, kto jest budowniczym miasta (mówię miasta, a nie przysiółka fabrycznego), które rosło w ciągu wieków. Po dość mitycznym Fra Bevignate, ręka Lorenza Maitaniego zaważyła decydująco na koncepcji katedry, ale po nim pracowali jeszcze Andrea Pisano, Orcagna, Sanmicheli, a te wielkie nazwiska są jak grudki złota w piasku, bo w ciągu kilku stuleci pracowało nad świątynią trzydziestu kilku architektów, stu pięćdziesięciu rzeźbiarzy, siedemdziesięciu malarzy, blisko stu specjalistów od mozaik.

Muzy nie milczały, chociaż nie były to bynajmniej czasy pokoju. Miasto było jednym z gniazd herezji, a jednocześnie przez ironię historii, dzięki silnym murom, ulubionym schroniskiem papieży. Gwelfowska rodzina Monaldeschich wiodła się za łby z rodziną Monaldeschich, zwolenników cesarzy. Ci ostatni zostali wygnani z miasta, gdy rzeźbiarze pracowali nad ilustracją genezy. Oba rody według wiarygodnego świadka, autora *Boskiej Komedii*, cierpią w czyścicu pospołu z rodzinami Romea i Julii. Walki o wpływy w mieście trwały długo i Orvieto było okupowane także przez Viscontich, słowem dzieliło los innych miast Italii — „dolore ostello”, „zajazdu cierpienia”, jak mówił Dante.

Jedyna restauracja, z której widać katedrę, jest odpowiednio droga jak wszystko, co się znajduje w sąsiedztwie zabytków, gdyż płaci się podwójnie za cień arcydzieł na makaronie. Patron jest chudy, rozmowny i ma długą indyczą szyję.

On: Piace a lei? (pokazuje katedrę)

Ja: Molto.

On: (con fuoco) La facciata questa filia del cielo che della terra.

Ja: Sì.

On: Qual miracolo di concenzione... qual magistro d'arte!

Ja: Ecco!

Tak rozmawialiśmy sobie o sztuce.

W karcie znajduję wino, które nazywa się tak jak miasto i patron zachwala je jeszcze goręcej niż katedrę. Picie Orvieto można traktować jako akt poznawczy. Przynosi je w małym *fiasco* z mgiełką zimna na szkle dziewczyna, która uśmiecha się po etrusku, to jest oczyma i kącikami ust, gdy reszta twarzy pozostaje nie tknięta wesołością.

Opis wina jest trudniejszy niż opis katedry. Ma kolor słomy i mocny, trudny do określenia zapach. Pierwszy łyk nie robi wielkiego wrażenia, działanie rozpoczyna się po chwili: do wnętrza sphywa studzienny chłód, który mrozi wątpia i serce, ale głowa rozpala się. Zupełnie na odwrót, niż polecał pewien klasyk. Stan jest wspaniały i rozumiem teraz, dlaczego Lorenzo Maitani został w Orvieto, przyjął obywatelstwo, i to wcale nie honorowe, ale rzeczywiste, bo nawet musiał się uganiać z piką po lesistych pagórkach Umbrii w obronie przybranej ojczyzny.